

ρομάντζας, γράφει ὁ Λήη, ἦτανε σὲ περισσότερη ἀρμονία μὲ τὴν πέμπτη δεκάδα τῆς ζωῆς του παρὰ μὲ τὴν τρίτην.

Τὸ 1611 — πιθανῶς — ὁ Σαῖξπηρ ἄφινε τὸ Λονδίνο καὶ τὴ σκηνὴ καὶ ἀπεσύρετο εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν του, τὸ Στράτφορντ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ μεγάλος δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς μεταβάλλεται εἰς ἀγαθὸ νοικοκύρη. Ἀγοράζει σπίτια, παντρεύει τὰ δύο του κορίτσια, κάνει ἐμπόριο γεωργικῶν εἰδῶν, δανεῖζει τοκογλυφικῶς χρήματα καὶ διαίγει μιὰ ἡσυχν, εὐκατάστατη ζωὴ. Τὸ 1616 αἰσθάνθηκε τὴν ὑγεία του νὰ κλονίζεται. Ἐκαμε τὴν διαθήκην του τὸν Μάρτιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ καὶ μετὰ μικρὴ ἀσθένεια, ἀπέθανε τὴν 23 Ἀπριλίου σὲ ἡλικία πενήντα δύο χρόνων. Ἐτάφηκε στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Στράτφορντ καὶ πάνω στὸν τάφο του ἐχαράχτηκαν οἱ ἐπόμενες γραμμές :

Καλὲ φίλε, γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,
Μὴ σκάβεις τὸ χῶμα τὸ μαζωμένον ἐδῶ.
Εὐλογημένος νάνε ἐκεῖνος ποῦ δὲ θὰ πειράξῃ τῆς πέτρης αὐτῆς
Καὶ καταραμένος ἐκεῖνος ποῦ θὰ μετακινήσῃ τὰ ὀστᾶ μου.

SCHATZALP, (ΕΛΒΕΤΙΑΣ) 1918.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΝΕ ΑΝΩΤΕΡΗ Η ΚΑΤΩΤΕΡΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ ;

Αὐτὸ εἶνε τὸ θέμα ποῦ πραγματεύεται ὁ γνωστὸς φιλόσοφος Jean Finot σ' ἓνα του ἄρθρο τῆς Revue Mondiale (1). Εἶνε ἓνα ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα του ζητήματα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχει γράψει καὶ βιβλίον ὁλόκληρον (2). Ὁ συγγραφεὺς ἐπαναλαμβάνει σ' αὐτὸ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα ποῦ ἔφερεν καὶ σ' ἐκεῖνο· προσθέτει ὁμῶς καὶ μερικὰ ἄλλα ποῦ τοῦ ἐνέπνευσε ὁ τελευταῖος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Γι' αὐτόν, ἡ εὐφυΐα καὶ τὸ ἐφευρετικὸ πνεῦμα δὲν ἔχουνε φῦλο. Τὸ κάθε τι περιορίζεται μόνον σὲ μερικὰς ἀνομοιότητες μέσα στὴν ἰσότητα. Οὔτε ἡ βιολογία, οὔτε ἡ ἀνατομία, οὔτε ἡ ψυχοφυσιολογία μποροῦνε νὰ δικαιολογήσουνε ἢ νὰ παρουσιάσουνε θεμελιώδεις διαφορὰς. Ἡ θεωρία μάλιστα τῆς κληρονομικότητος διδάσκει, πῶς ἡ γυναῖκα ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικήσῃ καὶ κάποιον ὑπεροχὴν, ἀφοῦ μέσα στ' αὐγὸ βρίσκεται ἡ βάση τῆς σταθερότητος τῶν κυττάρων καὶ τὸ ἀπόθεμα, ποῦ περνᾷ ἀπὸ τὲς γενεὲς ποῦ χαθῆκανε σ' ἐκεῖνες ποῦ ἀναφαίνονται. Στὴν ἀνατομία καὶ τὴν φυσιολογία, βρίσκομε, λέγει, ἀρκετὰς περιγραφικὰς διαφορὰς, ἀλλ' ἡ ἀξία τους περιορίζεται στὴ διαφορὰ τοῦ χρώματος τῶν μαλλιών καὶ τοῦ σχήματος τῆς μύτης... Οὔτε ἡ ἀνθρωπολογία ἐπέτυχε στὴν προσπάθειά της νὰ ὑποτιμῇσιν τὴν γυναῖκα· οὔτε τὸ βάρος τοῦ μυαλοῦ, οὔτε ἡ χωριτικότης τοῦ κρανίου, οὔτε αἱ κεφαλικὲς γωνίαι, οὔτε ἡ σύνθεσις τοῦ αἵματος, οὔτε αἱ χημικὲς διαφορὰς εἶνε ἱκανὲς νὰ ταράξουνε τὸ ἰσοστάθμισμα.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο, μέρος, ὅταν ἐξετάζει κανεὶς τὰς ἄπειρας ἐργασίας τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας, ποῦ ἔγειναν ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, σαστίζει μὲ τὴν ἄμετρη ποικιλία καὶ πολλὰς φορὰς μὲ τὴν ἀντίθεση τῶν συμπερασμάτων. Ὁ ἓνας βασίζει τὴν διαφορὰν στὰς στοιχειώδεις συναισθήσεις, ὁ ἄλλος στὸ συντηρητικὸ ἔνστικτον τῆς γυναίκας, ὁ τρίτος στὴν συγκινητικότητά καὶ τὸ αὐτόματο τῶν κινήσεων καὶ τέλος ὁ καθένας σὲ κατὰ διάφορον. Ἡ Ἀμερικανίδα κυρία Helen Thompson Wooley ποῦ, τώρα τελευταῖα, ἔκαμε μιὰ καλὴ ἀνακεφαλαίωσιν ὅλης τῆς ἐργασίας ποῦ γέννηκε ὡς τώρα γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, τελειώνει στὸ συμπέρασμα, ὅτι σ' ὅλες αὐτὰς τὰς θεωρίας δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἐπιστημονικὴ βάση. Ἡ μνήμη, ἡ ὄραση, ἡ ἀντίληψις, ἡ κρίσις, ἡ λογικότης, τὸ δῶρον τῆς ἐφευρετικότητος στὴν τέχνη καὶ στὴν φιλολογία, ἡ ἱκανότης στοὺς λογαριασμοὺς, ξετάσθησαν καὶ ξαναξετάσθησαν χωρὶς κανένα βέβαιο καὶ φανερὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ τελευταῖος πόλεμος ἀπόδειξε, πῶς ἡ

(1) Vol. CXXXI, N° 9, 1 Μαΐου 1919.

(2) Problème et Préjugés des Sexes. F. Alcan éditeur. Paris 6me édition.

γυναίκα μπορεί να αναλάβει και να διεκπεραιώσει με επιτυχία όλες τις εργασίες που ως τώρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο του άντρός.

Μαζύ με τον συγγραφέα θα σημειώσουμε κ' έμεις ιδιαίτερα, γιατί θα μάς χρησιμεύει υστερότερα και γιατί εκείνος την παρεξηγεί, την ιδέα των Αμερικανών Morgan, Taudler και Gross, ότι είναι αδύνατο να βρῇ κανείς ένα χαρακτηριστικό δευτερεύοντα, που να ανήκει αποκλειστικά στο ένα ή στο άλλο φύλο.

Τέλος ο συγγραφέας τελειώνει λέγοντας, ότι με όλες τις μικρές διαφορές που παρουσιάζει η γυναίκα είναι άξια να αναλάβει κι' εκείνη τὰ ίδια δικαιώματα με τον άντρα, να πάρει μέρος στην διεύθυνση της πολιτείας και να είναι ελεύθερη στην κοινωνική δράση της, χωρίς κανένα δεσμό ή εμπόδιο. Το συμπέρασμα είναι σωστό με μερικές επιφυλάξεις· σ' εκείνο όμως που δεν συμφωνώ με τον σοφό διευθυντή της Revue Mondiale είναι οι λόγοι για τους οποίους φτάνει σ' αυτό το συμπέρασμα.

Η διαφορά μεταξύ της γυναίκας και του άντρός είναι πολύ πειο βαθειά παρ' ότι φαίνεται στη μορφολογία και τη ψυχολογία. Βρίσκεται μέσα στο κάθε κύτταρο του οργανισμού, μέσα στη λειτουργία του, στη θρέψη του, στον τρόπο της ζωής του. Αυτή η διαφορά της λειτουργίας των κυττάρων φέρνει σάν αναγκαία συνέπεια και τη διαφορά των γεννητικών οργάνων που είναι η βάση του κάθε φύλου. Το μόνο αληθινό θηλυκό είναι το αυγό και το μόνο αρσενικό το σπερμόζωο· αυτά δὲ τὰ δύο κύτταρα είναι τόσο διαφορετικά το ένα από το άλλο, τόσο αλλοιώτικη είναι η λειτουργία των και τόσο ενάντιες αὶ ιδιότητές των, που κάθε σύγκριση αναμεταξύ των είναι αδύνατη. Από τη συγκόλληση αὐτῶν των δύο, προέρχεται ὁλόκληρος ὁ οργανισμός και από την ἐπικράτησι του ενός ή του ἄλλου μέσα σ' αὐτή τη συγκόλληση, εξαρτᾶται τὸ φύλο. Είναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ βρίσκονται σὲ κάθε ἄτομο ιδιότητες κοινές και στὰ δύο κύτταρα και ιδιότητες ιδιαίτερες, που ανήκουν αποκλειστικά στο κύτταρο που ἐπικράτησε. Για τοῦτο ἔχομε ὁμοιότητες και διαφορές.

Τὰ σημάδια, οἱ χαρακτηριστες, ὅπως λένε, που διακρίνουν τὸ αρσενικὸ ἀπὸ τὸ θηλυκὸ είναι δυὸ λογίων : οἱ πρωτεύοντες και οἱ δευτερεύοντες. Πρωτεύοντες είναι τὰ γεννητικὰ ὅργανα και οἱ ἄδενες των· μέσα στους δευτερεύοντας βάζουν πρώτα μερικοὺς χαρακτηριστες σωματικούς σάν τὸ στήθος, τὸ φάρδος τῆς λεκάνης, τὴ κατασκευὴ τοῦ λάρυγγα, τὴν κατάταξη τοῦ τριχώματος και διάφορα ἄλλα· ἔπειτα ἔρχεται τὸ γεννητικὸ ἔνστικτο με ὅλα του τὰ παρὰ-πόμια και τέλος ἡ ψυχικὴ και ἡθικὴ ὑπόστασις τοῦ κάθε φύλου. Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χαρακτηριστες, ἄλλοι ἔχουν τὴ ρίζα των στὸ ἀρχικὸ κύτταρο που ὑπερίσχυσε και ἄλλοι ἔρχονται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰ γεννητικὰ ὅργανα. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ μάς τὸ δείχνει ἡ καθημερινὴ παρατήρηση με τὲς παραλλαγές, που παρουσιάζουν οἱ εὐνοῦχοι και τὰ μουνουχισμένα ζῶα, μάς τὸ φωνάζουν οἱ χειροῦργοι με τὲς συνέπειες που φέρνει ἡ ἀφαίρεση των γεννητικῶν ὁργάνων, μάς τὸ βεβαιώνουν οἱ βιολόγοι με τὸ φέλιγμα των γεννητικῶν ἀδένων τοῦ ἀντί-θετου φύλου σὲ διάφορα ζῶα.

Στὴ φύση δὲν ὑπάρχει μυαλὸ γυναικεῖο και μυαλὸ ἀντρίκειο· ὑπάρχει μόνον μυαλὸ ἀνθρωπίνο με τὲς ιδιότητες και λειτουργίες του. Ἐκεῖνο που διαφέρει σὲ κάθε φύλο, είναι ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινᾷ κάθε λειτουργία, τὸ θεμέλιο ἀπάνω στὸ ὁποῖο βασίζεται. Ἡ κρίση είναι πάντα κρίση, ἡ φαντασία, φαντασία και ἡ ἀντίληψις, ἀντίληψις· ἄλλὰ στὴ γυναίκα ὅλα αὐτὰ περνοῦν ἀπὸ τὸ καλοῦπι μᾶς ιδιαίτερης αἰσθηματικότητος, που τῆς δίνει τὸ διακριτικὸ σχῆμα και τὴν αποκλειστικὴ μορφή. Είναι ὑφάσματα που ἔχουν τὸ ἴδιο ὕλικο, ἄλλὰ διαφορετικὸ πλέξιμο.

Ἡ πειραματικὴ ψυχολογία, που ἐξετάζει σχεδὸν μόνον τὴν ποσότητα, δὲν είναι ἱκανὴ νὰ ἀνακαλύψῃ αὐτὴ τὴ διαφορά, δὲν μπορεί νὰ ξεχωρίσῃ, πῶς ὁ ἔρωτας και πρὸ πάντων τὸ μητρικὸ φίλτρο κυριεύουν ὅλη τὴ ζωὴ τῆς γυναίκας και πῶς σ' αὐτὸ τὸ θεμέλιο ἀπάνω χτίζει ἐκεῖνη ὁλόκληρο τὸ διανοητικὸ και ψυχικὸ της οἰκοδόμημα. Αἱ πειρὸ μακρυνές σκέψεις τῆς, οἱ πειρὸ ἄσχετοι διαλογισμοὶ τῆς ὑποφέρουν τὴν ἐπικρῶν και συνταράζονται στὸν ἀντί-χτυπο των δυὸ αὐτῶν αἰσθημάτων. Ἡ γυναίκα μπορεί νὰ ἐφεύρῃ, νὰ γράψῃ, νὰ πλάσῃ ἕνα ἔργο καλλιτεχνικὸ και ἐπιστημονικὸ, ἄλλὰ τὲς περισσότερες φορὲς θὰ φέρνει τὴ διακριτικὴ βοῦλα τοῦ φύλου τῆς, ὅσο καλὸ κι' ἂν εἶναι, ὅσο ἀνώτερο ἀπὸ τοῦ ἀντρός κι' ἂν παρουσιάζεται.

Γελάστηκαν ὅλοι μὲ τὸ πλῆθος τῆς δουλειᾶς ποῦ ἔβγαλε σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο ἡ γυναῖκα ὅταν ἀναγκάστηκε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄντρα. Γελάστηκαν ὅμως γιατί δὲν ἦτανε σὲ θέση νὰ ἰδοῦνε μὲ τί τρομερὲς ζημιές, μὲ τί συνέπειες, μὲ τί φοβερὸ ἔξοδο γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ γιὰ τὴ φυλή, τὸ κατόρθωσε. Οἱ γιατροὶ ὅλων τῶν ἐμπολέμων ἐθνῶν ἔβγαλαν φωνὴ φρίκης καὶ ἀπελπισίας ἐμπρὸς σ' ἓνα τέτοιο σωρὸ ἐρειπίων. Ἡ φυσιολογία τῆς γυναίκας δὲν μπορεῖ νὰ βαστάξῃ μιὰ τέτοια κακομεταχείριση· ἄλλες λειτουργίες της εἶνε λεπτότατες, ἄλλες ἀδύνατες καὶ μερικὲς προωρισμένες γιὰ δουλειὰ ἰδιαίτην. Ἡ ζημία της δὲν εἶνε παρόμοια μὲ τοῦ ἀνδρός, καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ φέρῃ μεταβολὲς βαθειάς, ποῦ ἄλλες γνωρίζομε καὶ ἄλλες ἀντιλαμβάνομεθα, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ τὲς προσδιορίσουμε στὲς λεπτομέρειάς τους.

Δὲν εἶνε λοιπὸν πῶς αἱ διαφορὲς εἶνε ἀσήμαντες. Τὸ ἐνάντιον εἶνε πολλὲς καὶ οὐσιαστικὲς, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἴσια μοιρασμένες, δὲν ἀνήκουνε χωριστὰ καὶ ἀποκλειστικὰ σὲ κάθε φύλο, ὅπως ἐσυνήθισαμε νὰ ἐννοοῦμε τὸ φύλο. Τέλεια γυναῖκα εἶνε ἐκείνη ποῦ παρουσιάζει ἀποκλειστικὰ καὶ χωρὶς καμμιὰ ἐξαίρεση ὅλα τὰ γυναικεία σημάδια καὶ τέλειος ἄντρας, ἐκεῖνος ποῦ ἀναπαριστᾷται ὁλοκληρωτικὰ τὸν ἀνδρικὸ τύπο. Τέτοιοι ὅμως, ἂν ὑπάρχουν, εἶνε σπανιότατοι, καὶ αὐτὸ ξηγιέται εὐκολά. Ἀφοῦ στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀνδρώπου μπαίνουνε καὶ τὰ δύο ἀρχικά κύτταρα, τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ, εἶνε φυσικὸ ν' ἀφίνη τὸ καθένα, λίγο πολὺ, τὰ ἴχνη του. Ἐτοῖ ἀπάρχουνε ἄνδρες μὲ γυναικεία σημάδια καὶ γυναῖκες μὲ ἀνδρικά. Ἐτοῖ βλέπομε γυναῖκες μὲ στήθια ποῦ δὲν ἀναπτυχθήκανε, μὲ λεκάνη στενὴ, μὲ χέρια καὶ πόδια χοντροκαμωμένα, μὲ δέρμα τραχὺ ἢ μὲ φωνὴ βαθειὰ καὶ χοντρή· βλέπομε γυναῖκες μὲ ἀφοβία καὶ ἐπιμονὴ στὴ δρᾶση, μὲ πνεῦμα ἐπιχειρηματικόν, σάν τῆς Madame Boucicaut, μὲ ἐνεργητικότητα ἀδάμαστη, σάν τῆς Αἰκατερίνης τῆς Σουηδίας, μὲ κλίση ἀκράτητη γιὰ ὅτι εἶνε ἀσχολία, διασκέδαση ἢ στολίδι τοῦ ἄλλου φύλου, γυναῖκες μὲ μυαλὸ πολιτικὸ καθὼς πολλὲς βασιλίσσες, μὲ μυαλὸ φιλοσοφικόν, σάν τῆς Clémence Royer, μαθηματικόν, σάν τῆς Sophie Kowalewska, ἐπιστημονικόν, σάν τῆς Madame Currie· ἐτοῖ βλέπομε ἀκόμα γυναῖκες ποῦ ἔχουνε τὸ γεννητικὸ ἔνστικτο περὶ κοντὰ στὸ ἄλλο φύλο παρὰ στὸ δικό τους.

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρας. Ἄλλοι ἔχουνε τὸ στήθος, τὸ δέρμα, τὴ φωνή, τὸ χροῖμα, τὴ λεκάνη, τὰ χέρια ἢ τὰ πόδια τῆς γυναίκας· ἄλλοι ἔχουνε τὴν αἰσθηματικότητα, τὴ συμπεριφορὰ καὶ τὰ γούστα της· εἶνε ντροπαλοὶ, κοῦφοι, φιλάρεσκοι· μικροὶ ἀγαποῦνε νὰ παίξουνε κούκλαις σάν κοριτσάκια, καί, μεγάλοι, προτιμοῦνε τὴ ζωὴ τοῦ σπητιοῦ ἢ δια· λέγουνε τέχνες ἀποκλειστικὰ γυναικεῖες· ἄλλοι τέλος ἔχουνε τὸ γεννητικὸ ἔνστικτο ἀναποδογυρισμένον σὲ μικρὸ ἢ μεγάλον βαθμὸν. Ὁ καθένας μας παρουσιάζει, ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, σωματικὰ ἢ ψυχικὰ σημάδια τοῦ ἀντίθετου φύλου. Αὐτὸ ἐννοοῦσαν καὶ οἱ Morgan, Taudler καὶ Gross, ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω, ὅταν ἔλεγον, πῶς εἶνε ἀδύνατον νὰ βρῇ κανεὶς ἓνα χαρακτηριστὴρα δευτερεύοντα, ποῦ νὰ ἀνήκῃ ἀποκλειστικὰ στὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο φύλο.

Οἱ χαρακτηριστὲς ὅμως αὐτοὶ ἀπαντιοῦνται διαφορετικὰ βαθμολογημένοι σὲ κάθε ἄνθρωπο. Σὲ μερικοὺς εἶνε λίγοι, ἀσήμαντοι, μόλις αἰσθητοί, ξεχωρίζονται δύσκολα· σὲ ἄλλους εἶνε πολλοί, σπουδαῖοι, ὁλοφάνεροι, χτυπητοί· τότε ἔχομε τοὺς μεσιακοὺς, τοὺς ἀναμεταμένους, τοὺς Zwischenstufen τῶν Γερμανῶν, the intermediate sex τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν· αὐτοὶ δὲ εἶνε πλῆθος, πολὺ πειότεροι ἀπ' ὅτι μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε.

Ἀφοῦ ἡ ἐπιστήμη μόλις ἔχτ' ἀκόμα μπόρσας μὲ τόση δυσκολία νὰ τοὺς διακρίνῃ, πῶς εἶνε δυνατό νὰ τοὺς ξεχωρίσῃ ἡ πολιτεία, πρὸ πάντων ποῦ τὰ περισσότερα σημάδια ἀναφαίνονται σὲ κάπως προχωρημένη ἡλικία; Ἠδὲ θὰ μπορεῖ νὰ προσδιορίξῃ τὴ σπουδὴ, τὴν ἀνατροφὴ καὶ τὰ δικαιώματά τους γιὰ νὰ βαστάζουσιν μιὰ θέσιν ἀνάλογη μὲ τὴν ἀξία καὶ τὸν προορισμὸν τους μέσα στὴν κοινωνία;

Γι' αὐτὸν, λοιπόν, καὶ μόνο γι' αὐτὸν τὸ λόγον ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ προνόμια μὲ τὸν ἄντρα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ξεχνᾷ, πῶς ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶνε αὐτὴ ἡ ζωὴ μὲ ὅλη τὴν εὐρύτητα καὶ δύναμίν της, δηλαδὴ μὲ ὅλες τὲς συνθήκες, ποῦ ἐξασφαλίζουν τὴν περὶ μακρυνὴ διάρκειαν στὸ ἄτομον καὶ τὴν τελειότερη διαιώνισιν στὸ εἶδος. Τότε μόνο μποροῦμε νὰ ὑποτάξωμε τὴ φύσιν, ὅταν ὑπακούομε στοὺς νόμους της, γιατί ἄλλοιῶς γίνεται ἀδυσώστη στὴν ἐκδίχησιν καὶ σκληρῇ στὴν τιμωρίαν.